

Gazetelerin Haber Karar Süreçleri ve Haber Kararlarını Etkileyen Faktörler: Karşılaştırmalı Bir Saha Araştırması

**Decision Making Process of the Journals and Factors Affecting the News Decision Making Process:
A Comparative Field Research**

Uğur KÜÇÜKÖZYİĞİT, Uzman, Dr., Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi, E-posta: ugurkucukozyigit@yahoo.com

Anahtar Kelimeler:

Haber Kararı, Haber Toplantısı, Gündem Toplantısı, Birinci Sayfa Toplantısı.

Öz

Bu çalışma, gazetecilerin haber karar süreçlerini ve kararlarına etki eden faktörleri, haber toplantılarında yapılan gözlemler ışığında analiz etmektedir. Mesleğin en önemli karar platformu olan haber toplantılarına ilişkin bu gözlemler, dört ulusal gazetede, ‘Katılımcı Olmayan Gözlemci’ tekniğiyle gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, toplantılara katılan gazetecilerden, gözlem bulgularını derinleştirmeyi amaçlayan bir soru setini de cevaplamaları istenmiştir. Saha araştırması, gazetecilerin karar alma biçimleri, haber toplantılarının işleyişi ve toplantıların haber üretimindeki rolü hakkında karşılaştırmalı sonuçlar ortaya koymaktadır.

Keywords:

News Decisionmaking, News Meeting, Agenda Meeting, Front Page Meeting.

Abstract

This study, analysis the journalists’ decisionmaking processes and factors affecting the “news decision making” in the light of the observations on daily news planning sessions, which are the most important decision platforms of the journalism. Observations for the study were practiced by using “Non-participant Observer” method in four national newspapers. Additionally, participant journalists have been asked to fulfill a “deepening question set” to make the observations more trustable. This field research reveals comparative results about the journalists’ behaviours of decision making, mechanism of news meetings and effect of these meetings to news production.

Giriş

Haber potansiyeli taşıyan hikayelerin haber üretim sürecinden geçerek yayınlanması, hızlı gelişen ve hızlı kararlar gerektiren kesintisiz bir akıştır. Gazetecilik mesleğinin temel faaliyet alanı da hikayeleri habere dönüştüren bu akışı yönetmek ve süreç boyunca gereken kararları almaktır.

Gazetecilerin habere ilişkin kararları, mesleki rutinlerin her aşamasına yayılmış geniş bir yelpazede cereyan eder ve bireysel, mesleki veya toplumsal koşullardan etkilenen kanaatlerle şekillenir. Haberleri inşa eden bu kararlar, haberin gerçek derinliği ve buz dağının suyun altında kalan büyük gövdesidir. Yani, haber kararını anlamak, gazetelerde sunulanın ötesine geçebilmemizi, haber ve habercilik dünyasının bütünlüğünü kavramımızı sağlar.

Bu saha araştırması, gazetecilerin karar süreçlerini ve haber toplantılarını, bu kavrayışa hizmet edecek şekilde ve karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Çalışmada gazetecilerin karar davranışları, haber ve gazete üretimi için yapılan toplantılarda (Gündem ve Birinci Sayfa toplantıları), ‘Katılımcı Olmayan Gözlemci’ tekniğiyle izlenmiştir. Birgün, Cumhuriyet, Sözcü ve Yeniçağ gazetelerinin İstanbul merkezlerinde yapılan gözlemlerle bu gazetelerin haber üretim süreçleri tanımlanmış ve yöntemlerindeki farklılıklar ortaya konulmuştur. Ayrıca, gruplara yöneltilen değerlendirme sorularına verilen cevaplarla, medya organizasyonlarının karar davranışları, “haber değeri”, “haber seçimi”, “siyasi otorite”, “reklamveren”, “hukuki sorumluluk” ve “görsellik” kavramları çerçevesinde karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

‘Haber Kararı’ Kavramına Genel Bir Bakış

Bütün faaliyetler, uygulama veya seçimler, kararlar gerektirir. Bu nedenle karar alma mekanizması politika, uluslararası ilişkiler, kriz yönetimi ve askeri komuta gibi sayısız disipline nüfuz etmiş bir sistemdir (Axelrod, 1976; Brody, 1966; Holsti, 1963; Walker, 1979).

Anlatım ve iletişim tercihleri de kararlar gerektirir. Çeşitli hikayeleri haberleştiren ve yorumlayan gazetecilik mesleğinin yapısında, birçok karar noktası ve karar yöntemi vardır. Habere ilişkin bu yöntem ve seçimler; psikoloji, sosyoloji, siyaset bilimi, işletme, dil bilgisi, göstergebilim gibi bilim dallarının iç içe geçtiği, disiplinlerarası bir proses oluşturur. Özellikle son yıllarda gazetecilerin kararlarını nasıl aldığı konusu, araştırmacıların giderek daha fazla dikkatini çekmektedir (Donsbach, 2004:131-157; Kepplinger ve Ehmg, 2006:25-43; Kepplinger, Brosius ve Staab, 1991b:132-156; Reese, 2001:173-187; Shoemaker ve Reese, 1996; Stocking ve Gross, 1989; Stocking ve LaMarca, 1990).

Aslında bir hikayenin haber olup olmayacağına, okur ilgisini çekip çekmeyeceğine karar verirken sorulacak temel soru oldukça basittir: “Bu beni ilgilendirir mi?” (O’neil ve Harcup, 1999: 2). Ancak insanlar/izleyiciler arasındaki ideolojik ve bireysel farklılıklar nedeniyle bu sorunun adil ve tarafsız bir şekilde cevaplanması oldukça zordur.

Stocking ve LaMarca (1990) gazetecilerin haber kararı vermeden önce tıpkı bilim adamları gibi bir hipoteze, düşünceye sahip olduklarını ve bu durumun haber kararı üzerinde oldukça etkili olduğunu ifade eder. Birey olarak gazetecinin bilinç düzeyinde yaşanan sürecin karar üzerindeki etkileri de irdelenmiştir (Donsbach, 2004:8; Stocking ve Gross, 1989). Gazetecilerin bireysel altyapı ve fikirlerinin, haberleştirdikleri konularla ister istemez ilişki kurduğu düşüncesi, araştırmalarda genel kabul görmüş bir veridir (Weaver, 1998). Gazetecilerin demografik özellikleri (etnik köken, yaş, cinsiyet gibi); çalışma koşulları, mesleki değerleri (Weaver & Wilhoit, 1996); politik görüş ve düşünceleri (Coleman, 2003) hakkında yapılan araştırmaların tamamı, bu özelliklerin onların haberlerine de etki ettiğini göstermektedir.

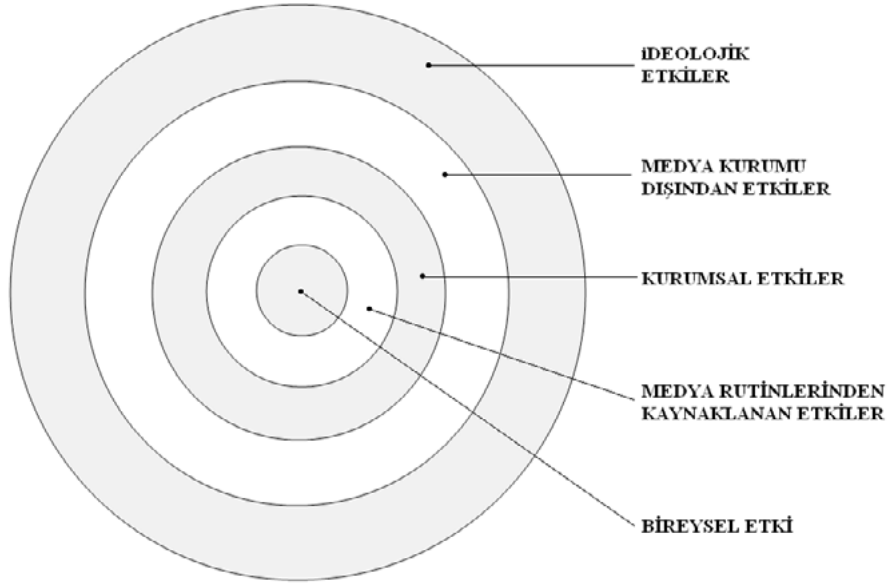
Gans'a (2004/1979) göre haber kararına ilişkin süreç, günlük olaylar akışını, izleyicilere pazarlanabilecek bir ürün haline dönüştürürken karşılaşılan problemleri çözmeye işlemidir.

Karar sürecinde yapılan değerlendirmeler gereğinden fazla ayrıntılı olmamalı, belirsizliği ortadan kaldırmaya hizmet etmeli, kolaylıkla rasyonalize edilebilir, esnek ve açıklanabilir olmalı, en az çaba ile en etkili ve en iyi sonucu garanti etmelidir. Bu çoklu denklem, habercilerin, içinde çalıştıkları iktidar düzeninde elde ettikleri kıt kaynakları, haber üretiminde kullanmalarını gerektiren bir güç/etkinlik sistemi üzerine kurulmuştur (Reese, 2009: 9).

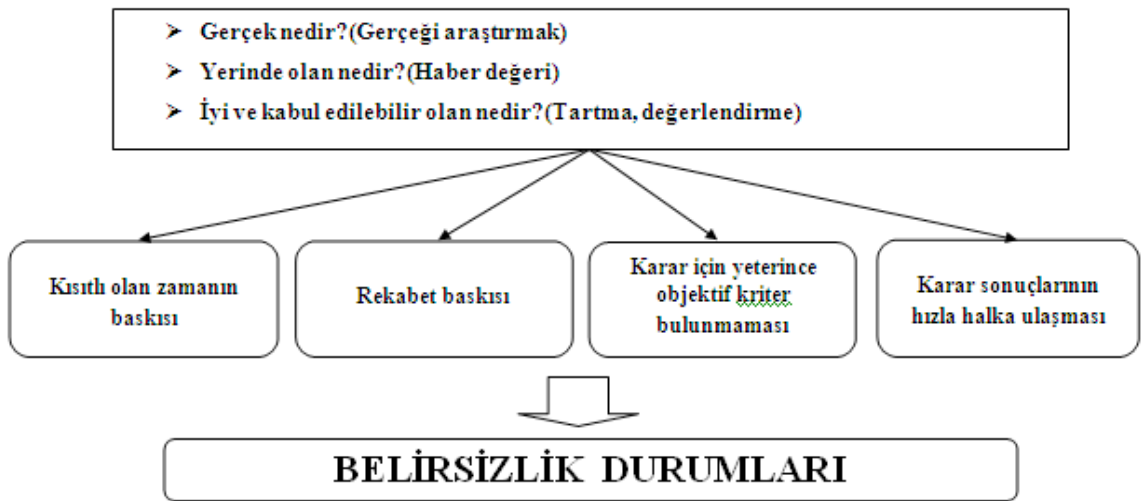
Haber üretimine ilişkin bu kararlar kimi aşamalarda tek bir gazetecinin değerlendirmesiyle, kimi aşamalarda ise meslektaş ve/veya yöneticilerle varılan ortak kanaatlerle şekillenir. Gazetelerin haber toplantıları, haber üretim sürecinde, mesleki kararların yoğunlaştığı önemli aşamalarından biridir. Haber üretimi hakkındaki kişisel gündem ve tercihlerin dile getirildiği bu toplantılarda haber kararları ve mesleki kararlar, yayın politikasının da etki ettiği bir zeminde şekillenir, somutlaşır.

Özellikle haber konusunda birbiriyle sıkı sıkıya bağlantılı olan gazetecilerin teşkil ettiği ağlar, haber kararını ve şeklini önemli oranda etkilemektedir (Shoemaker, 2006). Çünkü gazeteciler her meslekten insanla etkileşim halinde olsa bile, konu haber kararına geldiğinde sadece tek bir grubu gerçekten dikkate alırlar: Diğer gazetecileri (Donsbach, 2004: 14). Meslektaşlar arasındaki bu etkileşim, rakip medyanın bir hikayeyi haber yapma ihtimalini, yayın kararında önemli bir faktör haline getirir.

Literatürde haber içeriklerini etkileyen unsurlar üzerine yapılmış en kapsayıcı çalışmalardan biri, Shoemaker ve Reese'e (1996) aittir. Gazetecilerin haber kararlarına ilişkin literatür ve görüşleri analiz eden Shoemaker ve Reese, haber üretimi üzerindeki etkileri mikrodan makroya doğru sıraladığı "Etkiler Hiyerarşisi" modelini geliştirmiştir. Modele göre bu etkiler şöyle sıralanır: Birey olarak medya çalışanından kaynaklanan etkiler, haber yapısı ile mesleki norm ve pratiklerden kaynaklanan etkiler, medya organizasyonunun kurumsal yapısından kaynaklanan etkiler, medya kurumu dışından kaynaklanan etkiler, ideolojiden (toplumsal yapı ve kültürü de kapsayan) kaynaklanan etkiler.



Gazeteciler neyin doğru, neyin amaca uygun ve ahlaki açıdan neyin iyi veya kötü olduğuna karar vermek durumundadır. Bir başka deyişle, sürekli gerçek hakkında ince hesap gerektiren kararlar vermelidirler. Haber sürecinin bu karakteristik yapısı, gazetecilik mesleğinin kararlarını hassas ve riskli hale getirir. Bu her meslekte olabilecek bir durum ise de, gazeteciler fazladan dört problemle karşı karşıyadır. Genellikle bu kararları çok kısıtlı bir zamanda ve büyük bir rekabet baskısı altında vermeleri gerekir. Birçok haber kararı için objektif kriter bulunması oldukça zordur ve kararlar çok kısa bir zaman içinde topluma yansdığından, risk düzeyi yüksektir. Aşağıdaki tablo bu durumu özetlemektedir (Donsbach, 2004: 8).



Haber Kararlarına İlişkin Bu Saha Araştırmasının Yöntemi ve Kapsamı

Saha Araştırmasının Yöntemi

‘Doğrudan veya dolaylı’, ‘sistemli veya rastlantısal’, ‘açık veya gizli’, ‘katılarak veya katılmayarak’ gözlem yapılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2003). Bu nedenle araştırmacılar, yapılan gözlemin farklı yönlerini ön plana çıkararak çeşitli sınıflandırmalar ortaya koymuştur (Örneğin ‘gözlemci ile gözlenen arasındaki fiziki yakınlık’ veya ‘ortamda gözlemci varlığının bilinmesi’ gibi durumlara göre) (Karasar, 2005).

Haber kararlarına ilişkin bu saha araştırmasında “Doğal Gözlem” kategorisi içinde bulunan “Katılımcı Olunmayan (Katılımsız) Gözlem” tekniği tercih edilmiştir.¹ Bu teknikte, araştırmacının varlığı, izlenen grup tarafından bilinir ancak gözlemci konulara dahil olmaz, sadece durumu izler.

Örneklem

Araştırma çerçevesinde, ulusal düzeyde yayımlanan Birgün, Cumhuriyet, Sözcü ve Yeniçağ gazetelerinin haber kararına yönelik İstanbul’daki toplantıları, gözlemci kimliğiyle izlenmiş ve değerlendirilmiştir.

- Gözlem çalışmasının yapıldığı 2014 yılı Nisan ayında, söz konusu dört gazetenin günlük baskı adetlerinin toplamı 500 bin düzeyindedir (Birgün: 19.000 / Cumhuriyet: 50.000 / Sözcü: 370.000 / Yeniçağ: 50.000).
- Gözlemler 1 Nisan – 21 Nisan 2014 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir [Birgün Gazetesi (2-11 Nisan), Cumhuriyet Gazetesi (1-11 Nisan), Sözcü Gazetesi (14-21 Nisan) ve Yeniçağ Gazetesi (14-21 Nisan)].
- Veriler, toplantılar ve görüşmeler esnasında detaylı notlar tutularak derlenmiştir. Ayrıca gözlem çalışması boyunca hergün 4 gazete de satın alınarak, toplantılarda konuşulanlar ile ertesi gün yayınlanan haberlerin uyumu, alınan kararların uygulamaya yansımaları takip edilmiştir.
- Gözlem çalışmasıyla elde edilen bulguları geliştirmek amacıyla, gerek görüldüğünde toplantıda yer alan gazetecilerle ek görüşmeler yapılmış, haber kararları hakkındaki değerlendirmeleri alınmıştır.

Ayrıca, gözlem sonuçlarını derinleştirmek ve gazeteler bazında daha iyi analiz imkanı sağlamak amacıyla, toplantılara katılan gazetecilerden 23 değerlendirme sorusunu cevaplamaları istenmiştir. Bu soruları haber toplantılarında söz sahibi olan 47 gazeteci soruları cevaplamıştır (Birgün 9 kişi, Cumhuriyet 14 kişi, Sözcü 13 kişi, Yeniçağ 11 kişi). Cevaplarla hazırlanan tablolar, gazetelerin karşılaştırılması ve farklılıkların analizi için kullanılmıştır.

¹ Kategorilerin isimlendirilmesine yönelik kelime tercihleri de farklı olabilmektedir. Bilimsel sınıflandırmalarda sık görülen bu durum, elinizdeki çalışmanın konusu olmadığından detaylı olarak açıklanmamıştır.

Haber Toplantılarına İlişkin Genel Gözlem Bulguları

Toplantılar ve Katılımcıları

1. Gazetelerin üretim sürecinde iki tür toplantı yapılmaktadır: “Gündem” toplantıları ve “Birinci Sayfa” toplantısı. Bazı gazeteler sabah ve öğle saatlerinde olmak üzere iki Gündem toplantısı yapar.² Birinci sayfa toplantısı ise öğleden sonra yapılır.
2. Genel Gündem toplantılarına tepe yönetici³ pozisyonundaki gazeteciler (Genel Yayın Yönetmeni, Yayın/Haber Koordinatörü, Yazı İşleri Müdürleri vb.), ilgili sayfaların (Ekonomi, Dış Haberler, Kültür-Sanat vb.) yöneticileri (Editör, Müdür, Şef vb.) ve görsel yönetmenler katılmaktadır.
3. Birinci sayfada yer alacak konular ve tasarım için yapılan Birinci Sayfa toplantısına ise tepe yöneticiler, Birinci Sayfa Editörü ve Görsel Yönetmen katılmaktadır.
4. Gözlem döneminde izlenen genel gündeme ilişkin haber toplantılarına ortalama katılım 12 kişi civarında gerçekleşmiştir. Birinci Sayfa toplantılarına katılım ise ortalama 5 kişidir (Ayrıntılar için EK 2).
5. Toplantılarda cinsiyet dağılımında erkek sayısının daha yüksek olduğu görülmektedir: Birgün (6 erkek 4 kadın), Cumhuriyet (5 erkek 5 kadın), Sözcü (9 erkek 5 kadın) ve Yeniçağ (11 erkek 4 kadın).

Buna karşın, toplantılardaki haber/uygulama kararlarında cinsiyete dayalı bir farklılaşma/ayrışma tespit edilememiştir. Kadınların sadece belirli uzmanlık alanlarına yöneldiğine/yönlendirildiğine ilişkin bir bulgu da yoktur. Kadın muhabirler, “siyaset”, “adliye”, “kültür-sanat” gibi geniş bir yelpazede haber üretmektedir.

6. Haber toplantılarının katılımcıları, bazı haberlerin kararlarında özellikle etkili ve yetkilidir (Dış politika, adliye, kültür-sanat, ekonomi vb. sayfaların yöneticileri kendi alanlarında). Bu bölüşüm, “hangi haberin kim tarafından izleneceği/üretileceği” sorusunun otomatik olarak ve hızla karara bağlanmasını sağlamaktadır.
7. Cumhuriyet Gazetesi’nin haber toplantısına Ankara Temsilciliği de uydu aracılığıyla katılmaktadır. Bu katılım olsa da olmasa da, gazetelerin İstanbul ve Ankara birimleri arasındaki görüş/haber alışverişi, gün boyunca internet, ortak

2 İlk gündem toplantısında ülke gündemindeki olaylar, takip edilecek konular ve dünden kalan gelişmeler değerlendirilir. Haber üretim çalışmaları için başlama vuruşu niteliğindedir. Öğle saatlerinde yapılan gündem toplantısında ise gün içinde gelişen yeni olaylar, takip edilen konuların hangi aşamaya geldiği ve sayfa hazırlıklarının durumu ele alınır.

3 Tepe Yöneticilerin ünvanları gazetelere göre farklılaşabilmektedir. Ünvanları ne olursa olsun, ortak nitelikleri, sayfa sorumluları gibi muhabirleri yöneten kişiler olmamalarıdır. Haber veya sayfa üretimi yapmazlar. Gündem toplantılarına katkıda bulunmakla birlikte, yayın politikasına ilişkin konularda rolleri artan, dolayısıyla birinci sayfa üzerinde de söz sahibi deneyimli gazetecilerdir.

ağ sistemi veya telefon görüşmeleriyle koordine edilmektedir.

Toplantılara Hazırlık

1. Gazeteciler genel gündem toplantısına iki temel hazırlık yaparak katılır. Bunlardan birincisi haber toplantısında dile getirecekleri hikayeye (bir diğer ifadeyle kendi haber önerisine) ilişkin hazırlıklardır. Konuyu aktarmaya ve diğer gazetecilerden gelebilecek soruları cevaplamaya yöneliktir. İkinci hazırlık ise günün diğer kitle iletişim araçlarındaki haberlerin, medya ve ülke gündeminin öğrenilmesidir.
2. Bu hazırlıklara ek olarak, kurumun/çalışanların haber kaynaklarıyla beslenen özel haberlere yönelik gündem maddeleri ve genellikle Anadolu Ajansı tarafından yayınlanan, rutin konulardan oluşan (siyasetçilerin günlük faaliyet programları gibi) gündem bilgileri toplantıların temel dokümanlarını oluşturmaktadır.
3. İnternette yer alan haberler, gazeteler için önemli bir diğer gündem kaynağıdır. Gazetelerin 24 saat süren üretim süreci esnasında çok sayıda haber gelişir ve internet mecrasında derhal yer alır. Gazeteciler bu haberler arasından seçim yaparak uygun bulduklarını haber toplantısına konu eder.
4. Birinci Sayfa toplantısına katılan gazeteciler, gündem toplantılarında birinci sayfaya girebilecek potansiyelde gördükleri haberlere ilişkin not tutar. Birinci Sayfa toplantısına bu konularda oluşturdukları görüşleriyle katılırlar.
5. Görüşme yapılan gazetecilerin tamamı, günün haberlerini sabah erkenden okuyarak haber toplantısına hazırlık yapmanın önemini ifade etmiştir. “Ülke ve medya gündeminden haberdar olmanın” meslek açısından ne kadar önemli olduğu sürekli vurgulanmaktadır. Gündem takibi, gazeteciliğin “olmazsa olmaz sorumluluk alanlarından biridir”.
6. Haberciler, diğer medya kurumlarının da izlenmesi zorunluluğunu üç nedenle açıklamaktadır:⁴
 - a) Gazete/Ekip olarak atlanan veya rakiplerin atlatıldığı haberlerin görülmesi,
 - b) Ülke ve medya gündemi hakkında daha detaylı bilgi edinme ihtiyacının karşılanması,
 - c) Gazetecilerin kendi hazırladığı haberlerin gazetede yer bulup bulmadığını kontrol etmesi ve haberinin nasıl basıldığını görmesi.

Toplantıların Yöntemi ve İçeriği

1. Gündem toplantıları bütün kurumlarda ortalama 30 dakika sürmektedir.
2. Birinci Sayfa toplantıları ortalama 15 dakika sürmektedir.
3. Gündem toplantılarında sırayla ve toplantı idarecinin yönlendirmesiyle söz

4 Cumhuriyet Gazetesi Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Aykut KÜÇÜKKAYA ile 3 Nisan 2014 tarihinde ve Yeniçağ Gazetesi İcra Kurulu Başkanı Ahmet YABULOĞLU ile 8 Nisan 2014 tarihinde gerçekleştirilen kişisel iletişim.

alınmaktadır. Her katılımcı, kendi sorumluluk alanı, hazırlamakta olduğu veya o gün izleyeceği konular hakkında bilgilendirme yapar. Bu esnada arkadaşlarının sorularını da cevaplar. Gazetecilerin bu açıklamalarının, verdikleri bilgilerin, meslektaşları tarafından genellikle referans olarak kabul edildiği gözlenmiştir. Hassas başlıkların gündeme geldiği toplantılarda, detaylı bilgi talep eden soruların sayısı artmaktadır.

4. Birinci Sayfa toplantısının akışı Gündem toplantılarından farklıdır. Burada sırayla veya toplantı idarecisinin yönlendirilmesiyle değil, birinci sayfada yer verilecek haberler bazında söz alınmaktadır. Öncelik, manşetin belirlenmesidir. Bu konuda herkesin kendi düşüncesini söylemesiyle ortak bir karar oluşturulur. Aynı karar süreci, her haberin yeri ve büyüklüğü için tekrarlanır. Herkes her haber için değerlendirme yapar. Birinci sayfa toplantısına katılan bütün gazeteciler, bu sayfada yer alacak her haberin kararında pay sahibidir.
5. Toplantılarda gazetecilerin zaman sınırı olmadan konuşabildiği veya soru yöneltebildiği gözlenmiştir. Bu durum yönetici konumundaki gazeteciler tarafından da teşvik edilmektedir. Toplantıların etkinliği soru cevaplarla artmaktadır. Habere ilişkin bazı kararların (Görüş alınacak uzmanların/ kurumların kimler olabileceği gibi) böyle olgunlaştığı, bazen bu soru-cevaplar sayesinde “haber devamı” hikayelerin veya yepyeni haber konularının üretildiği görülmektedir.
6. Gözlemlenen en belirgin öğelerden biri, karar süreçlerinde diğer yayın kuruluşlarının haberi kullanma şeklinin sık sık konu edilmesidir. Bu durum, gözlemlenen her kurum için aynı derecede geçerlidir. Toplantıların tamamında ve çok sayıdaki gündem maddesinde diğer gazetelerin (veya benzer konular çalışan muhabirlerin) haber/yayın kararı konuşulmuştur.
7. Diğer gazetelerin ürettiği haberlerin, rekabetin sık sık dile getirildiği, gazetelerin birbirini takip ettiği haber toplantılarında, “okurun beklentileri” hakkında bir fikir alışverişine rastlanmamıştır. Okur temsilcisi veya okur mesajı gibi bir geri besleme kanalından gelerek karar sürecine dahil olan bir veri de görülmemiştir.
8. Daha önce benzeri cereyan etmiş olaylar (veya yayınlanmış haberler) söz konusu olduğunda, “Daha önce nasıl ele aldığımıza bakalım” düşüncesi haber kararları, haber üretim süreci ve yayın politikası için kontrol işlevi görmektedir.
9. Haber toplantılarında “hiyerarşik olmayan” atmosfer oldukça belirgindir. Yönetici konumunda olan gazeteciler genellikle yönlendirici/moderatör türü bir davranış sergilemektedir.
10. Haber toplantısında dile getirilen haber önerilerinin, konularının reddedildiği hiçbir örnekle karşılaşılmamıştır (Kimi zaman yöneticiler önerilere “Şu açıdan da bakalım” gibi eklemeler veya yönlendirmeler yapabilmektedir). Bu durum, haber toplantıları katılımcılarının gazetenin yayın politikası konusundaki tecrübeleriyle bağlantılıdır.

11. Haber toplantılarının işlevlerinden biri, toplantı yöneticisinin gerekli gördüğü takdirde haberin çerçevesine işaret etmesidir.⁵ Stratejik kabul edilme potansiyeli taşıyan konular için üslup, bakış açısı ve görüş alınacak isimler hakkındaki fikir alışverişi, ilk planda haber toplantılarında yapılmaktadır. Bu tür stratejik kararlar birinci sayfada yer verilecek haberlerde yoğunlaşmaktadır. Kararların önemi nedeniyle, birinci sayfa konuları ve tasarımı için üst düzey katılımlı Birinci Sayfa toplantısı yapılır.
12. Gündem toplantılarında “kurumsal ekonomik gerekçeler”, “kurumsal tercihler” veya “reklam ihtiyacı” gibi nedenlerle haber kararına müdahale edildiği görülmemiştir.
13. Gazeteciler özel haberlerin yayınlanmasına ve muhabirlerin imzasını gazetesinde görebilmesine büyük önem vermektedir. Yönetici gazeteciler, ekiplerinin “en önemli motivasyon kaynağının imzalarını gazetede görmek” olduğunu ifade etmektedir. Bu nedenle, bir haberin basılmamasının gerekçesi, toplantıların konusu olabilir.
14. Spor ve Televizyon sayfaları toplantılarda neredeyse hiç konuşulmamaktadır.
15. Kültür-Sanat sayfasında yer alacak konular haber toplantılarında düzenli olarak dile getirilir. Ancak, “çerçeveleme yöntemi, görsel seçimi, tarafların görüşleri veya haberin detaylı içeriği” gibi unsurlar, bu haberler için konu edilmemektedir.
16. İnternet ve sosyal medya kaynaklı haberlerin medya ve ülke gündemindeki etkinliği haber toplantılarında açıkça görülmektedir. Gözlem yapılan her toplantıda, internet veya sosyal medya ile ilişkilendirilen en az bir başlık mutlaka söz konusu edilmiştir. Bu durum, internetin gazetecinin izlediği ve haber seçtiği ana mecralardan biri haline geldiğini ortaya koymaktadır.
17. Bu konudaki bir diğer önemli bulgu, haber toplantılarında, internet veya sosyal medya kaynaklı bilgilerin süzülmesi ve haber/yayın kararı açısından filtrelenmesidir. İnternete birkaç dakikada yansıyan bilgilerin gazete haberine dönüşmesi kararı, toplantılarda ele alınmaktadır. Bu konular “eşikbekçiliği⁶ işlevine tabi tutulduktan, haber üretimine ilişkin kriterler açısından test edildikten” sonra, yeniden üretilerek yayınlanmaktadır.
18. İnternetle ilgili bir diğer bulgu gazetecilerin anlık olarak güncellenen internet sitelerinde yer alan haberlerden ve oluşan gündemden yoğun olarak beslendikleri gerçeğidir. İnternet haber toplantılarına girecek konular için, gündem tespiti için, araştırma için, haber kaynağı ile iletişim kurmak için... Kısaca haber üretiminin her aşaması için kullanılmaktadır.
19. Görselliğe⁷ ilişkin unsurlar toplantılarda sık sık konu edilmektedir. Sayfa

5 Haber çerçevesi, bir olayla ya da sorunla ilgili haberi anlamlı hale getirmek için oluşturulan; haberde nelerin yer alacağını, nelerin dışarıda bırakılacağını belirleyen genel bağlamdır.

6 Yayın periyodu içinde gelen haber, yorum ve görsel malzemenin, medyanın yayın kimliği ve yayın politikasına uygun olarak seçilmesi veya yeniden üretilmesi işlemine “eşikbekçiliği” denir. Hangi konuların yayınlanacağını veya enformasyonun ne ölçüde aslına sadık olarak yeniden üretileceğini belirleyen süreçtir (Rigel, 2000: 22).

7 Görsellik, en geniş anlamıyla, bilginin resim halinde sunulmasıdır. Gazetecinin haber üretiminde kullandığı fotoğraf, çizim, tablo ve grafik gibi unsurlar ile bir bütün olarak gazetenin yansıttığı görünüm (mizanpaj) bu

tasarımına da, haberlerde kullanılacak görsel enstrümanlara da önem verildiği gözlenmiştir. Kimi haberlerde fotoğraflar, toplantıda incelenerek ortak bir kararla seçilir.

20. Kimi zaman bir haberin başlığı, konu sadece bir öneri halindeyken haber toplantısında önerilip kabul edilebilir. Bir başlığın haberden önce şekillenmesi, bu unsurun ne kadar güçlü olabileceğini ve haber kararında oynayabileceği etkin rolü gösterir.
21. Haber toplantılarında, haber hikayelerinin hukuki açıdan sorumluluk doğurup doğurmayacağı konusu hiç ele alınmamıştır. Bu durum dört gazete için de geçerlidir. Haber toplantılarının yöneticileriyle yapılan görüşmeler, haber konusu üzerindeki hukukçu denetiminin, haber yayın aşamasına iyice yaklaştığında ve sadece gerekli görüldüğü hallerde devreye sokulduğu ortaya koymaktadır. Bu denetim genellikle gazeteciler tarafından, tecrübeler ışığında yapılmaktadır.⁸

Gazetelerin Haber Karar Süreçleri Arasındaki Farklar

Saha araştırmasının buraya kadarki bölümünde Birgün, Cumhuriyet, Sözcü ve Yeniçağ gazetelerinde yapılan gözlem ve görüşmeler, “Toplantılar ve Katılımcıları”, “Toplantıya Hazırlık” ve “Toplantıların Yöntemi ve İçeriği” şeklinde üç ana başlıkta incelenmiştir. Bu kapsamdaki bulgular, yayın politikaları değişse de gazetelerin haber üretim süreçlerinin benzeştiğini (oturumların saati, uzunluğu, yönetim şekli, fikir alışverişi ortamı gibi), gazetecilikte ortak bir mesleki rutinler setinin var olduğunu göstermektedir.

Gazeteciler her güne, dolması gereken boş gazete sayfalarıyla başlar. Reklam departmanları tarafından doldurulan alanlar dışındaki bütün bölümler verilecek kararlarla, üretilecek haberlerle yeniden hazırlanmalıdır. Ancak süre çok kısadır. Gazetecilikteki ortak mesleki rutinler, bu temponun yol açtığı baskının doğal bir sonucudur. Bununla birlikte, her gazetenin üretim süreci kendine özgü farklılıklar taşımaktadır. Aşağıda, gazeteler arasındaki bu farklar gözlem bulgularımız ışığında anlatılmıştır.

Birgün Gazetesi

Birgün gazetesi 11 yaşındadır. 16 sayfa olarak, yaklaşık 19 bin adet basılan (Nisan 2014) günlük bir gazetedir. Çalışmamızda yer alan gazeteler arasında traji en düşük olandır.

Gazetenin Gündem toplantılarında ortalama 45-55 konu ele alınmaktadır. Bu sayı, örneklemdeki en yüksek ikinci rakamdır. Gündem toplantılarına katılan kişi sayısı ortalama 10 kişidir. Cinsiyet dağılımı 6 erkek 4 kadın gazeteciden oluşmaktadır.

İnceleme döneminde, birinci sayfadan verilen haber sayısı ortalaması 8 adettir.

kavram kapsamına girer.

8 Medya organizasyonları bünyesindeki hukuk birimleri, çok istisnai durumlar dışında, sadece mahkeme süreçlerinde dava takibi için devreye girmektedir.

Birinci sayfasında en az haber kullanan gazete Birgün'dür.

Birgün, gazete üretim sürecini iki toplantıyla tamamlamaktadır. Bu toplantılar sabah ve öğle saatlerinde yapılan Gündem toplantılarıdır. Örneklemdaki gazetelerin hepsinin yaptığı Birinci Sayfa toplantısı, Birgün'de yapılmamaktadır. Burada, Birinci sayfanın tasarımına ve haberlerine yönelik kararlar, tek başına Yazı İşleri Müdürü tarafından alınır.⁹

Diğerlerinden farklı olarak, Birgün gazetesinde sayfaları üretme sorumluluğu taşıyan gazetecilerin yönettiği bir muhabir grubu yoktur. Haberlerin üretimi de bizzat bu kişiler tarafından gerçekleştirilmektedir. Yani, Gündem toplantılarının katılımcıları, muhabirleri koordine eden sayfa yöneticileri değil, haber üretimi de gerçekleştiren sayfa sorumlularıdır. Gazetenin haber üretim kadrosu, gündem toplantısına katılan kişi sayısı kadardır. Diğer gazetelerde ise toplantılardaki her katılımcı, yönettiği sayfa için çalışan bir grup muhabiri temsil eder. Bu durum, kısıtlı ekonomik imkanların gazete/haber üretim sürecindeki yansımalarıdır.

Yukarıda anlatılan üretim şeklinin bir sonucu olarak, Birgün gazetesinde katılımcılarının uzmanlık ve görev alanları, diğer gazetelerdeki kadar net değildir. Haberlerin hazırlık/üretim işleri, bazen gazetecilerin birikimine göre, bazen ilgili sayfanın hazırlığını kimin yürüttüğüne göre dağıtılmaktadır. Sayfalardan sorumlu olan isimlerin zaman zaman değişmesini gerektiren bu üretim modeli, gazete açısından riskler barındırmaktadır. Nitekim, 13 Nisan 2014 tarihli gazetede aynı haberin hem 6. hem de 7. sayfada yayımlandığı görülmüştür.

Birgün gazetesi, izlenen haber toplantıları arasında “bir haberin takibi için ihtiyaç duyulan maliyetin” konu edildiği tek gazete olmuştur.¹⁰ Bu gözlem bulgusu, haber üretim faaliyeti ile ekonomik imkanların çatışmasına ilişkin bir örnektir.

Birgün gazetesinin toplantılarında, haber için kullanılacak görsellerin tartışıldığı, seçildiği bir örnek görülmemiştir. Bazı konular veya kimi sayfalar için “özenli tasarım yapılması” dile getirilmiş olsa da, toplantıdaki kişilerin tasarım sürecine dahil olduğu bir örnek yoktur. “Birinci sayfa tasarımının özel bir toplantı ile yapılmadığı” bulgusuyla birlikte dikkate alındığında bu durum, Birgün'ün görsellik uygulamalarına daha az önem verdiğini gösterir.

Sözcü Gazetesi

Örneklemin en genç gazetesi olan Sözcü 7 yaşındadır. 20 sayfa olarak, yaklaşık 370 bin adet basılan (Nisan 2014) günlük bir gazetedir. Çalışmadaki gazeteler arasında en yüksek trajlı olan ve en fazla sayfa sayısı ile çıkan Sözcü'dür. Sayfa sayısı diğer gazetelerden daha yüksek olmasına karşın, Sözcü'nün haber toplantılarında ortalama 33-43 konu ele alınmaktadır. Bu rakam örneklemdaki en düşük rakamdır. Sayfa sayısı ile ele alınan toplam konu sayısı arasındaki oran, gazetenin fotoğraf kullanımının yoğun

⁹ Yazı İşleri Müdürü Barış İNCE ile 4 Nisan 2014 tarihinde gerçekleştirilen kişisel iletişim.

¹⁰ 03.04.2014 tarihli toplantı gözlemi.

olduğunu gösterir. Gazetenin ‘görselliğe’ önem veren üretim tarzına işaret eder.

Sözcü’nün Birinci sayfadan verdiği haber sayısı ortalaması 13,3’tür. Örneklem içinde, birinci sayfasında en fazla habere yer veren gazetedir.

Sözcü Gazetesi gazete üretimi için biri öğle saatlerinde (Gündem toplantısı: 13.00 sularında) diğeri öğleden sonra (Birinci Sayfa toplantısı: 15.00 sularında) olmak üzere iki toplantı yapmaktadır. Gündem toplantılarına katılan kişi sayısı ortalama 14’tür. Cinsiyet dağılımı 9 erkek 5 kadın gazeteciden oluşmaktadır. Birinci Sayfa toplantısında 5 kişi bulunur.

Sözcü, gözlem çalışmasındaki 4 gazete arasında “kullanılacak görsellere ve tasarıma” en fazla önem veren gazetedir. Bunun en önemli göstergesi, toplantı mekanında, haberlere ait görsellerin seçilebilmesi için kurulmuş olan büyük bir ekran olmasıdır. Bu sistem her toplantıda ve neredeyse her haber için aktif şekilde kullanılmaktadır. Haberlerin fotoğrafları, toplantı katılımcılarının kararlarıyla seçilmektedir. Bu yöntem, haberlerin, fotoğrafları açısından da kıyaslanmasını sağlamaktadır. Bir haber için eldeki en güzel fotoğrafı seçmek bütün gazetelerde uygulanan bir üretim tarzıdır. Sözcü ise bunun ötesine geçerek, en güzel fotoğrafa sahip olan haberin arayışına girmektedir. En güzel fotoğrafa sahip haberin lehine yayın kararı verilerek “görsellik” unsuru çok daha etkin kullanılmaktadır.

Sözcü gazetesi’nin görselliğe yaklaşımındaki bir diğer fark, arka sayfanın gündem toplantısı katılımcılarının görüş ve ortak kararlarıyla tasarlanmasıdır. Diğer gazetelerde arka sayfa için böyle bir karar süreci yoktur.

Cumhuriyet Gazetesi

Cumhuriyet gazetesi 89 yaşındadır. 18 sayfa olarak, yaklaşık 50 bin adet basılan (Nisan 2014) günlük bir gazetedir. Çalışmada yer alan gazeteler arasında en uzun geçmişe sahip olanıdır. Gazetenin Gündem toplantılarında ortalama 55-65 konu ele alınmaktadır. Örneklemdeki en yüksek sayı olan bu veri, Cumhuriyeti, haber karar sürecini en geniş haber havuzuyla yürüten kurum yapmaktadır.

Birinci sayfadan verilen haber sayısı ortalaması 11,3 düzeyinde oluşmaktadır. Gündem toplantılarına katılan kişi sayısı ortalama 10 kişidir. Cinsiyet dağılımı 5 erkek 5 kadın gazeteciden oluşmaktadır.

Örneklem içinde, gazete/haber üretim sürecini üç toplantıyla yürüten tek gazetedir. Sabah ve öğle saatlerinde olmak üzere iki “Gündem Toplantısı” ve akşama doğru “Birinci Sayfa” toplantısı yapılmaktadır.

Cumhuriyet, haber toplantısına Ankara Bürosu’nu dahil eden (uydu bağlantısıyla) tek gazetedir. Bu durum, Cumhuriyet’in Ankara gündemini, örneklemdeki diğer gazetelere göre daha yakından izlediğini, Büro’yu haber üretim sürecinde daha etkin kullandığını göstermektedir.

Yukarıda sıraladığımız veriler bir bütün olarak değerlendirildiğinde, Cumhuriyet'in kurumsal bürokratik işleyişinin diğer gazetelerden daha belirgin olduğu anlaşılır. Cumhuriyet Gazetesi, gün içinde yaptığı üç toplantıyla gazete/haber üretim sürecini en sıkı izleyen kurumdur. Haber seçimlerini en fazla sayıda haber konusunu ele alarak yapmakta ve sürece, Ankara Bürosu'nu da katarak üretim gerçekleştirmektedir. Diğer gazetelerden daha tanımlı ve kontrollü olan iş akışının bir sonucu olarak, Cumhuriyet'teki görev dağılımı ve üretim rolleri de daha net ve gözlemlenebilir durumdadır. Sayfaların editöryal bağımsızlığına da en fazla önem veren gazete Cumhuriyet'tir.

Yeniçağ Gazetesi

Yeniçağ gazetesi 12 yaşındadır. 16 sayfa olarak, yaklaşık 50 bin adet basılan (Nisan 2014) günlük bir gazetedir. Gazetenin Gündem toplantılarında ortalama 40-50 konu ele alınmaktadır. Bu sayı, Sözcü'den sonraki en düşük rakamdır.

İnceleme döneminde, birinci sayfadan verilen haber sayısı ortalama 8,7 düzeyinde oluşmuştur. Birinci sayfasında en az haber kullanan ikinci gazetedir (Birgün'den sonra).

Yeniçağ, gazete üretimi için biri sabah saatlerinde (Gündem) diğeri öğle saatlerinde (Birinci Sayfa) olmak üzere iki toplantı yapmaktadır. Gündem toplantılarına katılan kişi sayısı ortalama 15 kişidir. Cinsiyet dağılımı 11 erkek 4 kadın gazeteciden oluşmaktadır.

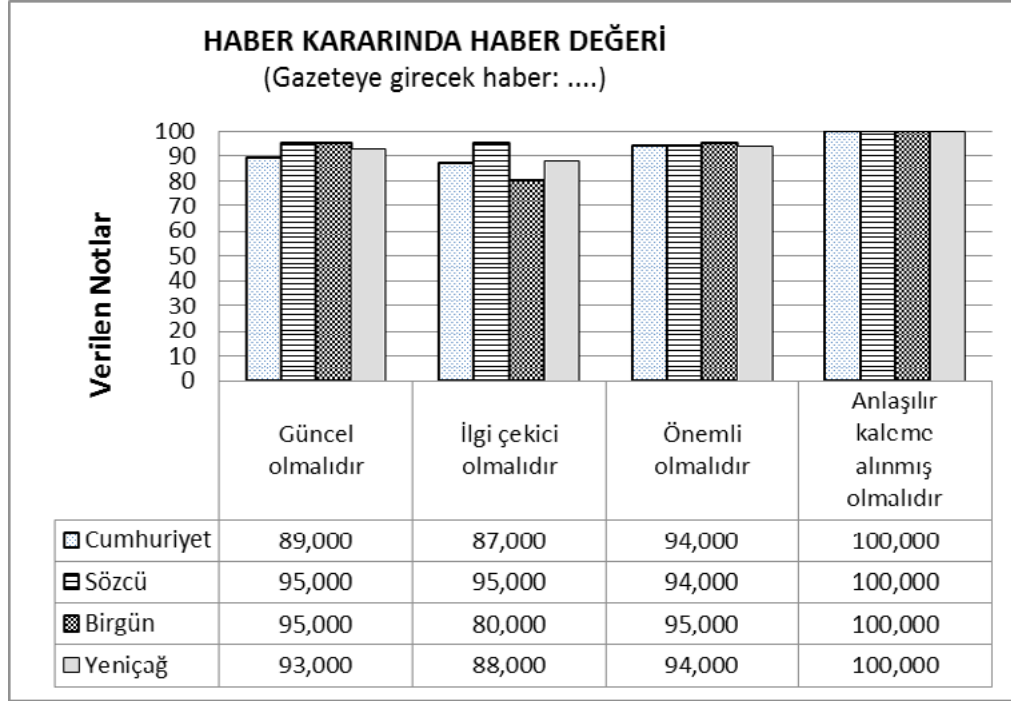
Yeniçağ gazetesi en erken hazırlanan, baskı süresi en kısıtlı gazetedir. Birinci sayfa da dahil olmak üzere, sayfalar genellikle öğle saatlerinde hazırlanmakta, önemli bir gelişme olmadığı sürece değişikliğe gidilmemektedir. Bunun nedeni matbaa ve dağıtım imkanlarının diğer gazetelerden daha kısıtlı olmasıdır.¹¹

Dört Gazetenin Haber Kararlarının Tablolarla Karşılaştırılması

Gözlem sonuçlarını derinleştirmek, gazetecilerin haber kararlarını daha iyi irdeleyebilmek ve gazeteler bazında daha iyi analiz imkanı sağlamak amacıyla, toplantılara katılan gazetecilerden 23 değerlendirme sorusunu cevaplamaları istenmiştir. Bu soruları haber toplantılarında söz sahibi olan 47 gazeteci cevaplamıştır (Birgün 9 kişi, Cumhuriyet 14 kişi, Sözcü 13 kişi, Yeniçağ 11 kişi). Cevaplarla oluşturulan tablolar aşağıda sunulmaktadır.

11 Yeniçağ Gazetesi İcra Kurulu Başkanı Ahmet YABULOĞLU ile 8 Nisan 2014 tarihinde gerçekleştirilen kişisel iletişim.

Bazı Haber Değeri Unsurları Açısından Gazetelerin Haber Kararlarının Karşılaştırılması



Örneklemedeki gazetelerin toplantılarına katılan ve haber kararlarında pay sahibi olan gazetecilere yöneltilen değerlendirme sorularının 4 tanesi ‘Haber Değeri’¹² unsuruyla ilgilidir. Bunlar, gazetecilerin birbiriyle uyumlu ve yüksek puanlarla cevapladığı sorular olmuştur.

Soru grubundaki “Gazeteye girecek haber anlaşılır kaleme alınmış olmalıdır” ifadesi, bütün katılımcılardan tam puan alan tek soru olmuştur. Bu sonuç, medyada yer alacak mesajların hem üreticisi hem de yayıncısı olan gazetecilerin haber kararlarında

12 “Haber Değeri” kavramını literatüre sokan isim Walter Lippmann’dır. "Kamuoyu" adlı eserinde (1922) gazetecilerin olaylara bakışını analiz eden Lippmann'a göre haber değeri unsurları, okurun dikkatini çekmeye çalışan gazetecilerin sezgilerine dayalı, soyut kabullerdi. Bu kabuller doğrultusunda, kitleleri ilgilendiren, heyecanlandıran, hayrete düşüren, çatışma ve anlaşmazlık yüklü konuların medyada yer bulma ihtimali de yükseliyordu (Çebi, 1996:256).

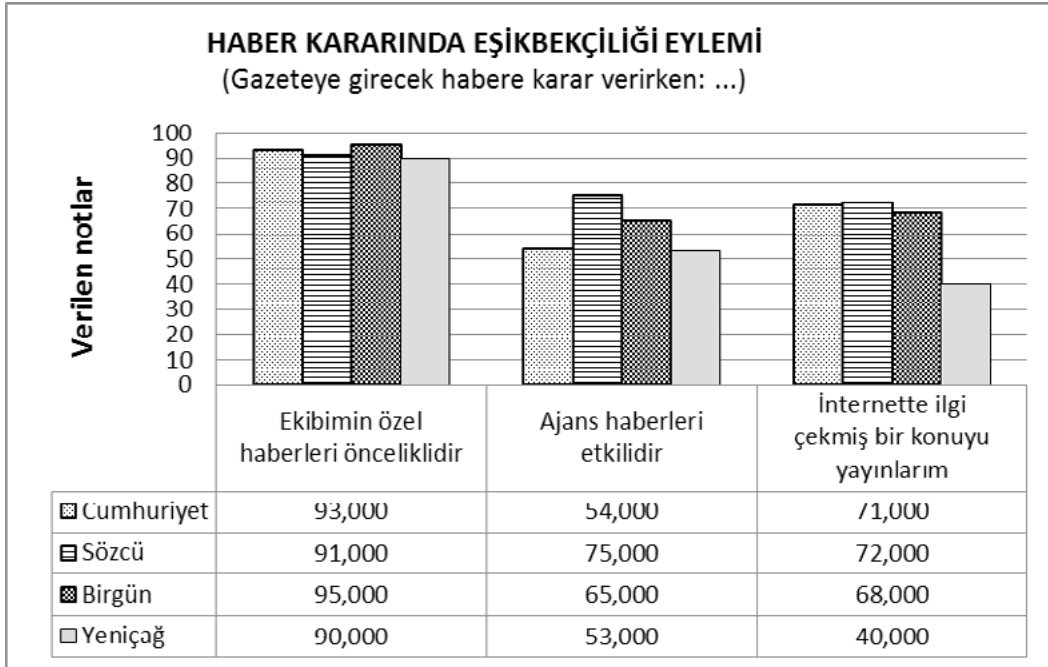
Haber değeri kavramını sistematik hale getirerek teorileştiren isimler ise Norveçli araştırmacılar Johan Galtung ve Mari Hombøe Ruge olmuştur. Dört Norveç gazetesinin, Kongo, Küba ve Kıbrıs bunalımlarına ilişkin haberlerden yaptığı seçimleri inceleyen Galtung ve Ruge (1965), haber değeri kavramına genellenebilir kurallar içinde bakılmasını sağlamışlardır. Araştırmacılar, bir hikayedeki haber değerinin anlaşılmasına yarayan 12 kriteri açıklayan teorilerini, 1963 yılında Oslo’da düzenlenen Nordik Barış Arama Konferansı’nda sunmuş ve 1965 yılında yayınlamışlardır. O günden bu yana geçen 45 yılı aşkın süredir, Galtung ve Ruge’in çalışmaları gazetecilik ders kitaplarında habere ilişkin tartışmaların giriş bölümünü teşkil etmektedir.

‘dilin’ önemini ortaya koymaktadır.

Gazetelerden alınan cevaplar birbirine çok yakındır. Bununla birlikte, Sözcü’deki gazetecilerin, Haber Değeri unsuruyla ilişkili 4 soruya en yüksek puan veren haberciler olduğu görülmektedir (Sözcü:%96; Birgün:%92.5; Cumhuriyet:%92.5; Yeniçağ:%93.75).

Birgün’ün, ‘haberini ilgi çekici’ olmasına verdiği puan, diğer gazetelerin verdiği notlardan belirgin şekilde düşüktür. Ayrıca bu notun seviyesi, Birgün’ün diğer Haber Değeri unsurlarına verdiği notlardan da göze çarpacak şekilde farklıdır. Bu durum, Birgün’ün haber kararlarında ‘ilginçlik’ duygusunu daha az önemsendiğini gösterir.

Gazetelerin Haber Seçme Kararlarının Karşılaştırılması



Eşikbekçiliği eylemi hakkındaki sorulara verilen cevapların ortaya koyduğu en net sonuç, gazetecilerin özel habere verdiği önemdir. Haber kararı toplantılarında yer alan gazeteciler, özel haberlere verdiği önceliği kesin olarak göstermiştir. Dört gazeteden gelen cevapların ortalamaları birbirine yakın ve 90 üzerindedir. Bu sonuç, toplantıların gözleminde elde edilen ‘özel haberin teşvik edilmesi’ bulgularıyla örtüşmektedir.

Gazetecilerin verdiği cevapların ortaya koyduğu diğer önemli sonuç, bir haber kaynağı olarak internetin haber kararları üzerindeki etkisi hakkındadır. Gazeteciler eşikbekçiliği eylemlerini tanımlarken internet mecrasını ajans haberlerinden daha fazla tercih ettiklerini belirtmiştir. Ajans haberlerine verilen puanların ortalaması %61.75, internet gündemine verilen puanların ortalaması ise %62.75’dir. Bu sonuç internetin haber toplantılarına sık sık konu edilmesini de açıklayıcı niteliktedir.

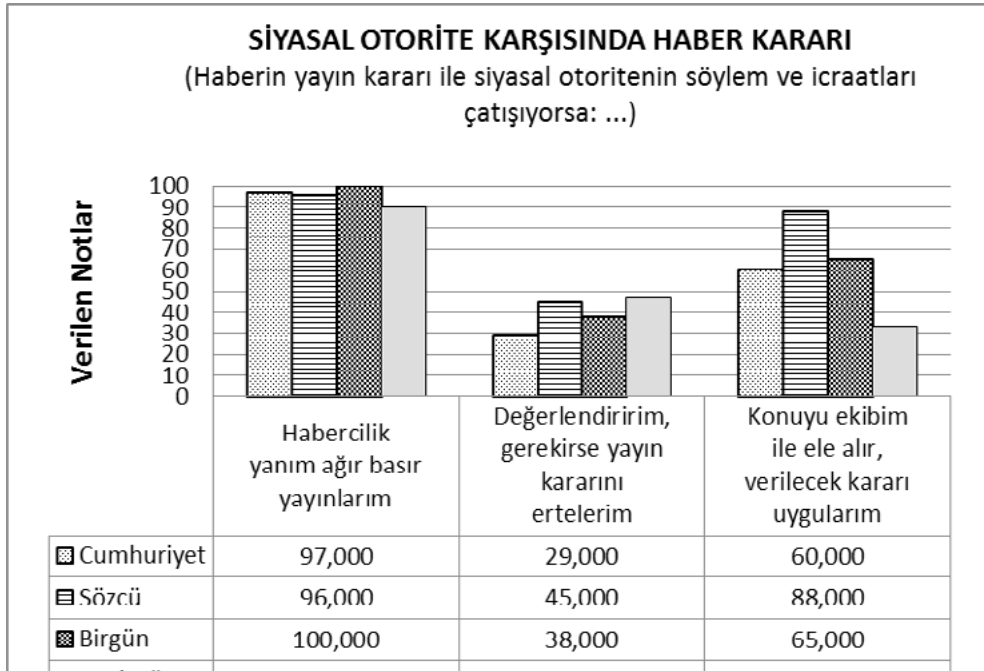
Bu bulgu, habercilik alanında sadece yirmi yıldır etkin kullanılan internetin¹³,

13 İnternet gazeteciliği 1994 yılında ABD’de başlamıştır. Bir yıl sonra da Türkiye’de ilk örneği görülmüştür.

geleneksel ajans ağları karşısında ne kadar güçlü bir konuma geldiğini göstermektedir.

Yeniçağ gazetesinin internet hakkındaki ifadeye verdiği cevap, diğer gazetelerden belirgin şekilde farklıdır. Diğer üç gazete bu soruya bir-iki puan farkla 70 civarında puanlar vermiştir. Ayrıca bu puanların, ajans haberlerine verilen puanlarından yüksek olduğu görülmektedir. Yeniçağ'dan internet hakkındaki ifadeye gelen puan ise yüzde 40 düzeyindedir. Bu not, Yeniçağ'ın ajans haberlerine verdiği puandan da (%53) bir hayli düşüktür. Yeniçağ'ın haber seçim tercihindeki bu farklılık, gazetenin internet gündemine diğer gazetelerden daha mesafeli yaklaştığını gösterir.

'Siyasi Otoriteden Bağımsızlık' Açısından Gazetelerin Kararlarının Karşılaştırılması



“Siyasal otoritenin söylem ve icraatlarıyla çatışan haberlerin yayını” konusundaki cevaplar, gazetecilerin bağımsızlık düşüncesi ve yayın politikaları hakkında önemli ipuçları sunmaktadır. Saha araştırmasında yer alan gazeteciler, siyasetle çatışan bir haber için de yayın kararı vereceklerini güçlü bir şekilde dile getirmektedir. Bu durum gazetelerin muhalif kimliğinin yansımasıdır.

Birgün gazetesindeki gazetecilerin verdiği cevapların hepsi tam puandır. Siyaset karşısındaki bu tavizsiz tutum, Birgün'ün, örneklemedeki diğer gazeteleri aşan muhalif kimliğine işaret eder.¹⁴

Yeniçağ gazetesi, bu soruda örneklem içindeki en düşük puanı temsil etmektedir. Ayrıca, siyasi otoriteyle çatışabilecek haber kararlarını erteleme kararına en yüksek oy veren gazete de Yeniçağ'dır.

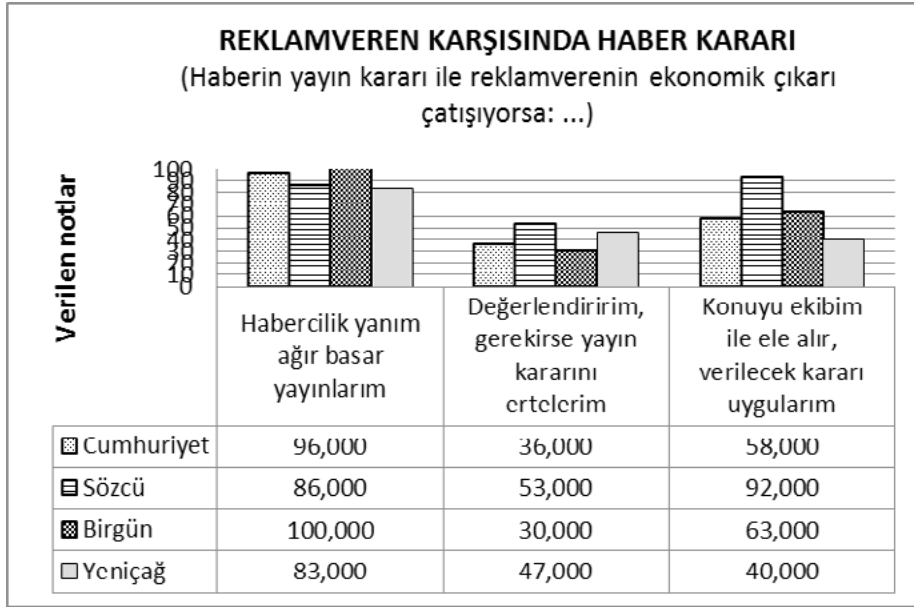
¹⁴ Birgün Gazetesi Politika Editörü Selçuk ÖZBEK'in, 1 Ekim 2009 tarihinde, Bilgi Üniversitesinde konferans veren IMF Başkanı Strauss KHAN'ı, ayakkabı fırlatarak protesto ettiğini hatırlayalım.

Ortada kalan grafik grubunun düşük seviyede yoğunlaşması, gazetecilerin, böyle bir durumda erteleme kararı almak konusunda çekimser kaldıklarını gösterir. Gazetelerin “ekip kararına” verdiği puanlar, erteleme işlemi için verilen puanlardan daha yüksektir.

Sadece Yeniçağ gazetesi bu noktada diğerlerinden ayrılmaktadır. Gazete, “erteleme kararına” daha yüksek not vermiştir. Bu durum, gazetenin siyasetle çatışan bir konuda ortak karar oluşturmaya, diğerlerinden daha mesafeli olduğunu gösterir.

Sözcü’deki gazeteciler, “konuyu ekibim ile ele alırım” ifadesine açık farkla en yüksek puan veren gruptur. Sözcü, bu tür durumlarda ortak karar verilmesi düşüncesine açık farkla daha yatkın görünmektedir.

‘Reklamverene Karşı Bağımsızlık’ Açısından Gazetelerin Kararlarının Karşılaştırılması



Yukarıdaki tablo, “Reklamverenin ekonomik çıkarıyla çatışan haberlerin yayını” konusunda analiz imkanı sunmaktadır. Cevaplar, gazetecilerin reklamverene karşı bağımsızlık düşüncesi ve yayın politikaları hakkında açıklayıcıdır.

Araştırmada yer alan gazeteciler, reklamverenle çatışabilecek bir haber için yayın kararı vereceklerini yine güçlü bir şekilde dile getirmektedir. Ancak bu kararlılık, siyasal otoriteyle çatışma ihtimaliyle kıyaslandığında gerilemiş görünmektedir (%95.75’ten %91.25’e).

Bu açıdan bakıldığında Birgün Gazetesi’nin cevaplarında bir değişiklik yoktur (Tekrar 100 tam puan). Haber toplantısında ‘haber takibi için gereken maliyeti konu ettiği gözlenen’¹⁵ tek gazete olan Birgün’ün, siyasi etkilere karşı gösterdiği tavizsiz tutumu reklamverene karşı da koruması, yayın politikasının önemli bir yansımasıdır.

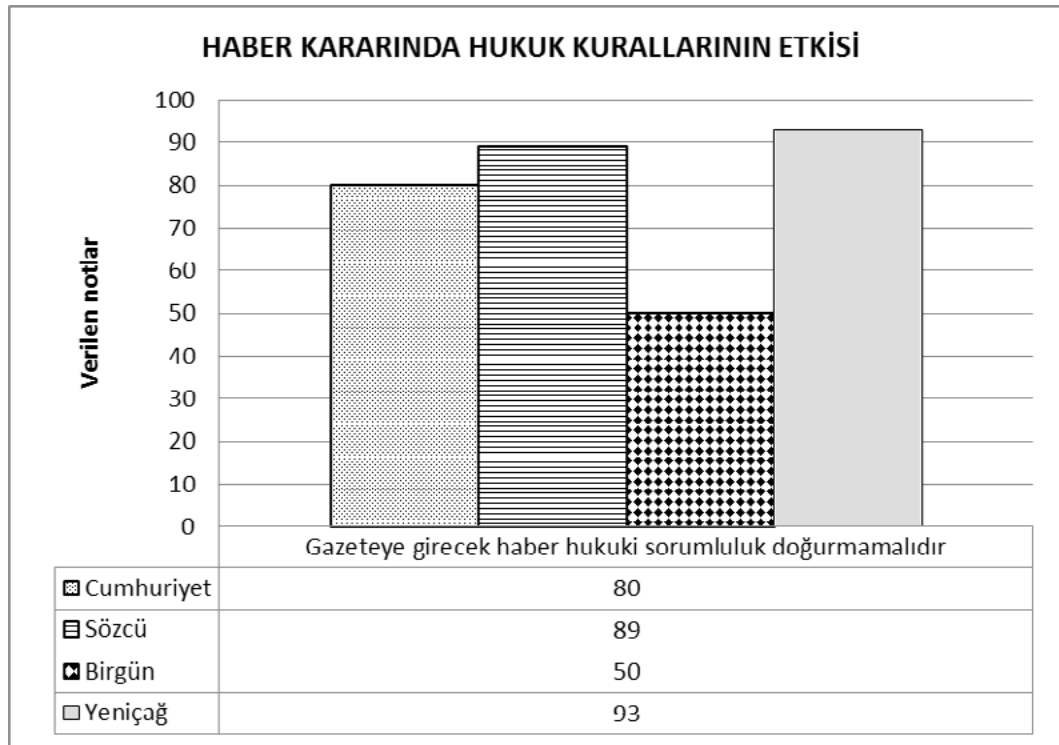
“Siyasetçiye rağmen haber kararını” % 96 ile destekleyen Sözcü Gazetesi’nin “reklamverene rağmen haber kararı” için puanı ise 10 puan düşerek % 86 olmuştur. Sözcü, reklamveren karşısında en fazla gerileyen örneklem gazetesidir.

“Reklamveren” karşısında Cumhuriyet %1, Yeniçağ ise %7 gerilemektedir.

Ortada kalan sütun grubu diğerlerinden daha düşük bir seviyede yoğunlaşmıştır. Bu durum, gazetecilerin, reklamverenle çatışabilecek haberleri ertelemek konusunda çekimser kaldıklarını, böyle bir noktada ortak karar geliştirme düşüncesini daha fazla tercih ettiklerini gösterir.

Gazetelerin ‘ortak karar oluşturma’ maddesine cevapları, önceki sorunun iki gazete hakkında ortaya çıkardığı bulguyu da teyid etmektedir: Sözcü yine ortak karar düşüncesine yine en yakın gazetedir. Yeniçağ ‘ortak karar’ geliştirilmesine yine en mesafeli yaklaşan kurumdur.

‘Hukuki Sorumluluk Algısı’ Yönüyle Gazetelerin Kararlarının Karşılaştırılması

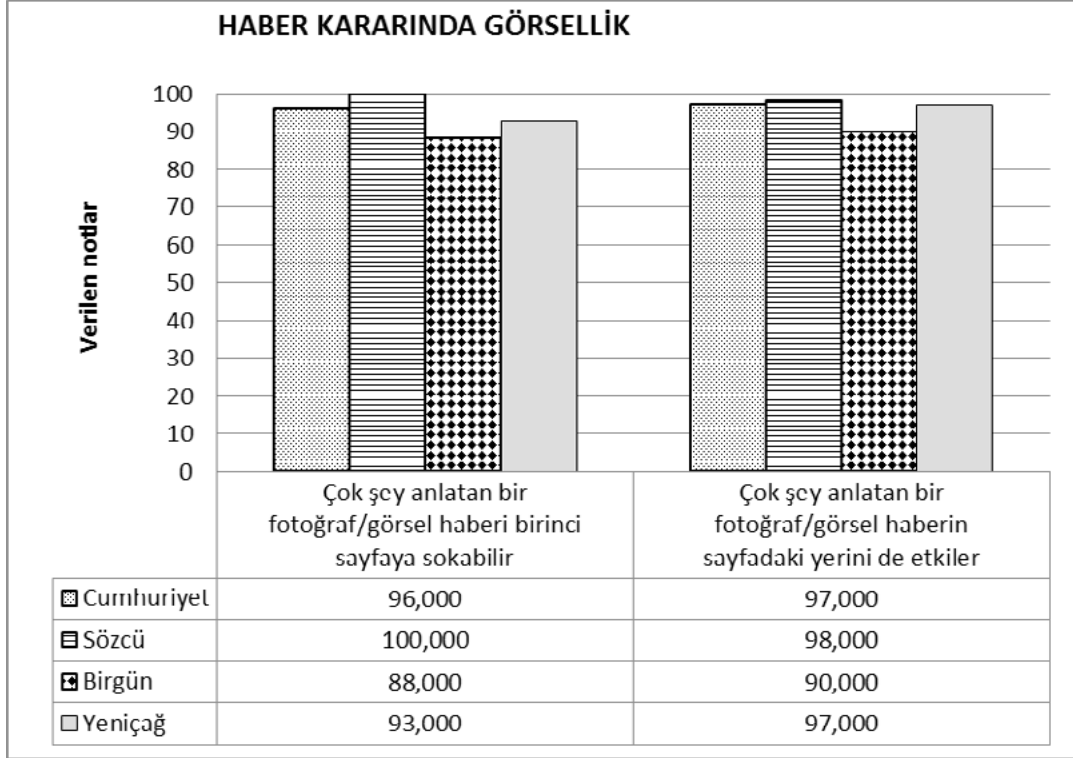


“Gazeteye girecek haber hukuki sorumluluk doğurmamalıdır” ifadesine verilen cevaplar arasında Birgün’ün cevapları diğerlerinden ayrılmaktadır. Örneklem içindeki en düşük puanı açık farkla Birgün’de çalışan gazeteciler vermiştir (Ortalama:%50). Gazetenin muhalif kimliği bu soruda bir kez daha görülmektedir.

Önceki sorularda ‘siyasete’ ve ‘reklamverene’ rağmen haber yapmak konusunda en çekimser kurum olduğu görülen Yeniçağ, ‘hukuki sorumluluk’ karşısında da en duyarlı

gazetedir (%93). Yeniçağ'ı Sözcü gazetesi takip etmektedir.

'Görsel Unsurların Değerlendirilmesi' Bakımından Gazetelerin Kararları



Bu alandaki değerlendirme soruları, gazete üretim sürecinde görselliğe verilen önemi açıkça ortaya koymuştur. Görsellik hakkındaki ifadeler, 23 soru içinde en yüksek puan alan yargılardandır (En yüksek dördüncü ve beşinci düzey). Bu sonuç, genel gözlem bulguları kapsamında yazdığımız “haberde kullanılacak görsel enstrümanlara önem verildiği”, “zaman zaman haberde kullanılacak görsellerin incelenerek karar verildiği” tespitleriyle örtüşmektedir.

Gazetecilerin verdiği yüksek puanlar, nitelikli bir fotoğrafın, haberin birinci sayfaya girme ihtimalini ve/veya basılacağı sayfadaki yerini etkilediğini ortaya koymaktadır.

Sözcü Gazetesi görsellik unsuruna en yüksek puan veren gazetedir. Bu sonuç, Sözcü'nün görselliğe en fazla önem verdiğini tespit eden gözlem sonuçlarımızı da teyid etmektedir. Bu kapsamda Sözcü'nün “Arka sayfayı Gündem toplantısında tasarlayan tek gazete olduğunu” ve “her haber için görselleri ekrana yansıtarak seçim yaptığını” daha önce belirtmiştik.

Görselle ilgili değerlendirme sorularına en düşük puan veren gazete Birgün olmuştur. Gözlem bulgularımız arasında “Birgün Gazetesi'nin Birinci sayfanın tasarımı ve haber seçimi için özel bir toplantı yapmayan tek gazete” olduğunu ve “toplantılarında, haber için kullanılacak görsellerin tartışıldığı, seçildiği bir örnek görülmediğini” yazmıştık. Birgün'de görev yapan gazetecilerin cevapları, bu gözlem bulgularımızı teyid

etmiştir.

Sonuç

Haber üretimi, bant üzerinde ilerleyen parçaların montajlandığı, tekdüze bir seri üretim türü değildir. Haber üretiminin doğası, bir hikaye için birden fazla sayıda bilgi toplama, yazma ve yayınlama tekniği uygulamayı mümkün kılar. Gazeteciler, bu süreçte vereceği kararlarda çok sayıda faktörü dikkate almak zorundadır. Üstelik bu kararlar çok kısıtlı bir zamanda, aşırı rekabet baskısı altında verilir, küçük hataların bile hızla kitlelere yansması riskiyle uygulanır. Gazeteciler için haber kararı, her haberde farklı güç ve yönlere sahip olan, toplamda birbirini destekleyen veya yok eden birçok etkiyi hızla belirleyebilme çabasıdır.

Bir hikayenin haberleştirilmesi süreci, yani haber üretimi her gazetede benzer şekilde ilerler. Bu benzerliğe karşın, hergün, aynı haberlere farklı bakış açılarından yaklaşan bambaşka gazeteler ortaya çıkmaktadır. Haberin ortak bir mesleki/kurumsal uygulamalar setiyle üretildiği böyle bir durumda, farklı yayın politikaları nasıl yansıtılır? Bu sorunun cevaplanması, gazetecilerin ve medya organizasyonlarının verdiği haber kararlarının analiziyle mümkündür.

Aynı haberi farklı yayın politikalarına uygun şekilde üretebilmek için, üretimin stratejik anlarında, farklı haber kararları/haber tercihleri devreye sokulur. Haber üretimindeki bu esnek yapı, aynı hikayeyi bambaşka yayın politikaları için yeniden üretebilmeyi mümkün kılar. Mesleki açıdan benzerlik gösteren gazetecilerin ayrıştığı nokta da burasıdır. Gazeteciler, bu esnek üretim modülünü kavradıkça, farklı yayın politikaları altında hizmet sunabilecek ustalığa da erişmiş olur.

Bu saha araştırması, dört ulusal gazetenin haber toplantılarında yapılan gözlemlerle, her gazetenin haber kararı sürecini ayrı ayrı tanımlamıştır. Ayrıca toplantılara katılan gazetecilere yöneltilen sorularla, haber karar davranışları altı başlık altında analiz edilmiştir. Haber Değeri, Haber Seçimi, Siyasi Otoriteye Karşı Bağımsızlık, Reklamverene Karşı Bağımsızlık, Hukuki Sorumluluk ve Görsellik başlıkları altında yapılan analizler, haber üretiminde internet, özel haberin önemi, görselliğin rolü, bağımsızlık algısı gibi önemli alanlarda karşılaştırmalı sonuçlar ortaya koymaktadır.

Kaynaklar

Axelrod, Robert, (1976). *Structure Of Decision: The Cognitive Maps of Political Elites*, Princeton, NJ: Princeton University Press.

Brody, Richard, (1966). “Cognition And Behavior: A Model of International Relations”, Harvey O. J. (ed.), *Experience, Structure, & Adaptability*, New York:Springer, s. 321–348.

ÇEBİ, Murat, Sadullah, (1996). “Medyada Haber Seçiminin Teorik Boyutları”, *Bilig Dergisi*, 3, (Güz’96), s.247-265, <http://www.academia.edu/1435939>, Erişim Tarihi: 22 Eylül 2014.

Renita, Coleman, (2003). “Race and Ethical Reasoning: The Importance of Race to Journalistic Decision Making”, *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 80(2), s.295-310, <http://jmq.sagepub.com/content/80/2/295>, Erişim Tarihi: 26.6.2012.

Donsbach, Wolfgang, (2004). “Psychology Of News Decisions: Factors Behind Journalists’ Professional Behavior”, *Journalism*, 5, (2), s.131–157, <http://jou.sagepub.com/content/5/2/131>, Erişim Tarihi: 21 Haziran 2012.

Galtung, J. ve Ruge, M. H., (1965). “The Structure of Foreign News: The Presentation of the Congo, Cuba and Cyprus Crises in Four Norwegian Newspapers”, *Journal of Peace Research*, 2, (1), s.64-91, <http://www.blisty.cz/files/2010/07/20/galtung-structure-foreign-news-1965.pdf>, Erişim Tarihi: 22 Eylül 2014.

Gans, Herbert, J. (2004/İlk Baskı: 1979). *Deciding What’s News: A Study of CBS Evening News, NBC Nightly News, Newsweek, and Time*, Illinois: Northwestern University Press.

Holsti, Ole, R. (1962). “The Belief System And National Images: A Case Study”, *The Journal of Conflict Resolution*, 6, (3), s. 244-252. <http://www.jstor.org/stable/172905>, Erişim Tarihi: 18 Eylül 2014.

Karasar, Niyazi, (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kepplinger, Hans, M. (2006). “Predicting News Decisions. An Empirical Test Of The Two-Component Theory Of News Selection”, *Communication*, 31, (1), s.25–43.

Kepplinger, H. M., Brosius, H. ve Staab, J. F., (1991b). “Opinion Formation In Mediated Conflicts And Crises: A Theory Of Cognitive-Affective Media Effects”, *International Journal Of Public Opinion Research*, 3,(2), s.132–156.

O’neill, D. ve Harcup, T., (1999). “News Values and Selectivity”, <http://www>.

sfu.ca/medialab/archive/2009/326/Readings/Oneil_Harcup_News_values.pdf , Erişim Tarihi: 18 Eylül 2014.

Reese, Stephen, D., (2001). “Understanding The Global Journalist: A Hierarchy-Of-Influences Approach”, *Journalism Studies*, 2, (2), s.173–187, <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/14616700118394>, Erişim Tarihi: 18 Eylül 2014.

Reese, Stephen, D., (2009). “Managing The Symbolic Arena: The Media Sociology Of Herbert Gans”, <http://journalism.utexas.edu/sites/journalism.utexas.edu/files/attachments/reese/gans-published-chapter.pdf>, Erişim Tarihi: 18 Eylül 2014.

Rigel, Nurdoğan, (2000). *Haber*, İstanbul: Der Yayınları.

Shoemaker, P. J. ve Reese, S. D., (1996). *Mediating The Message: Theories Of Influences On Mass Media Content* (2. baskı), New York, Longman.

Shoemaker, Pamela, J., (2006). “Hard-Wired for News: Using Biological and Cultural Evolution to Explain the News”, *Communication Research*, 33, (5), s. 346-369, <http://crx.sagepub.com/content/33/5/346>, Erişim Tarihi: 19 Ekim 2014.

Stocking, S. H. ve Gross P. H., (1989). *How Do Journalists Think? A Proposal for the Study of Cognitive Bias in Newsmaking*, Bloomington: Indiana University, <http://eric.ed.gov/PDFS/ED309463.pdf>, Erişim Tarihi: 19 Ekim 2014.

Stocking, S. H. ve Lamarca, N., (1990). “How Journalists Describe Their Stories: Hypotheses And Assumptions In Newsmaking”, *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 67, s. 295–301.

Walker, Stephen, G., (1979). “National Role Conceptions and Systemic Outcomes”, Falkowski L. (ed.), *Psychological Models In International Politics*, Boulder, CO: Westview Press, s. 169–210.

Weaver, David. H., (1998). *The Global Journalist: News People Around The World*, New Jersey: Hampton Press.

Weaver, D. ve Wilhoit, G., (1996). *The American Journalist In The 1990s: U. S. News People At The End Of An Era*, Bloomington: Indiana University Press.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H., (2000). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.